

«Чăваш чĕлхине мĕнле шайра вĕренни вĕренÿ тытăмне епле йĕркеленинчен килет. Хуласенчи ачасем ашшĕ-амăшĕн чĕлхипе калаçаймаççĕ. Чăваш чĕлхи Чăваш Республикинче пурăнакансемшĕн ют чĕлхе мар ĕнтĕ. Çавăнпа ая ют чĕлхе пек вĕрентмелле мар. Меслетçĕсемпе вĕрентÿçĕсен питĕ тимлĕ пулмалла.

Чăваш чĕлхине иккĕмĕш чĕлхе шайĕнче вĕрентмелле, мĕншĕн тесен вăл вырăслипе тан, патшалăх чĕлхи шутланать. Тĕрлĕ сăлтава пула эфир çав шая çитеймерĕмĕр-ха. Специалистсем хатĕрлесси пирĕн тивĕç. Ача сачĕсенче чăвашла вĕрентекенсем кирлĕ», - терĕ педагогика аслăлăхĕсен кандидачĕ Валентина Игнатъева доцент И.Я.Яковлев ячĕллĕ Чăваш патшалăх педагогика университетĕнче иртнĕ «Хальхи тапхăрта чăваш чĕлхине упраса хăварасси, аталантарасси: çивĕч ыйтусем тата малашлăх» «çавра сĕтелте».

Унта Чăваш патшалăх гуманитари аслăлăхĕсен институтĕн социологи кафедрин сотрудникĕ Эктар Анос и Фонт, И.Н.Ульянов ячĕллĕ Чăваш патшалăх университетĕн, И.Я.Яковлев ячĕллĕ Чăваш патшалăх педагогика университетĕн, Чăваш Республикин вĕрентÿ институтĕн преподавателĕсем, Чăваш наци конгресĕн хастарĕсем, хулари школсенче чăваш чĕлхи вĕрентекенсем, массалла информаци хатĕрĕсенче ĕçлекенсем, студентсем хутшăнчĕç.

Гуманитарин институтĕн чĕлхе пĕлĕвĕн пайĕн ĕçченĕ, филологи аслăлăхĕсен докторĕ Николай Егоров профессор «Чăваш чĕлхине упраса хăварас тесен мĕн тумалла?» ыйту тавра сăмах пуçарчĕ. «Чăваш чĕлхи хут тăрăх пăхсассăн - патшалăх чĕлхи. Патшалăхăн пĕрремĕш чĕлхи, çавна та манмалла мар. Чăннипе вара вăл - шăпăр шăтăкĕнче. Чăваш шкулĕ терĕмĕр-ха та - ун пек пĕлÿ çурчĕ пирĕн республикара пур-и вара? Вĕсем тăван чĕлхепе литературана вĕрентекен школсем кăна-çке. Пысăк çак ĕсе ача усравăшĕнченех пикенмелле. Анчах унта пирĕн чăваш чĕлхи валли вырăн çук. Ялсенче ачасем школа кайиччен вырăсла калаçма хăнăхаççĕ. Пĕлÿ суртĕнче вĕреннĕ чухне те вырăсла пуплеççĕ. Чăваш чĕлхипе литература урокĕсенче кăна чăвашла сăмахлаççĕ. Вĕренÿ учрежденийĕсенче тăван чĕлхепе калаçма пултаракан пĕртен пĕр çын - чăваш чĕлхипе литературин учителĕ. Школсенче пухусене яланах вырăсла ирттереççĕ. Çирĕм çулта чăваш халăхĕн чĕрĕкĕ сухалнă, сур миллион халăх пĕтнĕ, миллион та тăват сĕр вăтăр тăватă çын. Чунне шутласан миçĕ чăваш юлнă-ши? Чăвашла калаçакан, чăваш культурине пĕлекен вунна яхăн çын кăна пĕлетĕп. Тăван чĕлхен вырăнĕ укça-тенкĕрен нумай килет. Радиора арçын тупаймасăр нушаланаççĕ. Этемлĕхĕн вайлă суррийĕ Чăваш театрне те каяшăн мар. Çакă пĕтĕмпех нухратпа сыхăннă: театрта ĕслесе сĕмĕне тăрантараймăн. Паян чăваш культуринче кризис. Пирĕн Писательсен союзĕ - виççĕ, 300 ытла сыравçă пулин те вуламалли нимĕн те çук. Писательсемпе никам та ĕçлемест. Мĕн сÿрмаллине те

пĕлместпĕр. Халăха хăйне упрама, хисеплеме вĕрентекен кĕнеке хайлакан çынсем çук. Шкулĕсенче те ёç йĕркеллĕ пулса пымасть. Учитель пĕччен нимĕн те тăваймасть. Чĕлхене патшалăхăн тытса тăмалла. «Чĕлхе пур чух - халăх пур, халăх пур тăк - çĕр-шыв пур, çĕр-шыв пур тăк - патшалăх пур, патшалăхĕ пур чух патши пур. Чĕлхе пĕтрĕ тĕк халăхĕ те, çĕр-шывĕ те, патшалăхĕ те юлмасть. Пирĕн пĕр шухăшлăх та, идея та çук. Çаванпа чăмăртанаймастпăр. Тутарсен, пушкăртсен, калăпăр, чĕлхе службисем пур. Вĕсем чĕлхепе, мĕнле лару-тăру - йăлт пĕлсе тăраççĕ.

Иртнĕ ёмĕрĕн 60-70-мĕш сулĕсенче чăваш хаçатĕнче паллă чĕлхеçĕсем учебниксем, вĕренÿ пособийĕсем пирки тавлашатчĕç. Халĕ никам та нимĕн те курмасть. Кандидат, профессор темĕн чухлех, чăвашла сырма тăрсан - пĕлекенни çук. Эпир «çÿлтен чараççĕ» тетпĕр, çÿлтен чармаççĕ, хамăра хамăр ура хурса пыратпăр. Кашнин чунĕ ыратма пуçламасăр нимĕн те улшăнмасть», - шухăшне палăтрĕ Николай Иванович.

Педагогика аслалăхĕсен кандидачĕ Тамара Артемьева доцента харпăр хай ёçĕ çинчен, çнĕ кĕнекесем пирки публицистика статйисем сырманни, пĕр-пĕрин ёçĕпе кăсăкланманни те пăшăрхантарать. «Ёлĕк наци ыйтăвĕн тĕпчев лабораторийĕ пурччĕ, апа патшалăх укçипе тытса пыратчĕç. Кадрсен лаçси ёçлетчĕ», - пĕлтерчĕ Тамара Васильевна.

Чăвашлăх пуласлăхĕ чăваш чĕлхине вĕрентнинчен нумай килет. Апла пулин те апа хистесе вĕрентмелле мар. Хисеплеме вĕрентмелле. Çапла пĕтĕмлетрĕç «çавра сĕтелте».

Роза ВЛАСОВА. Газета «Хыпар». 2013. 2 февряля.